

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

 REPUBLIKA SLOVENIJA
JAVNEGA POOBLASTILJA
JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE, LJUBLJANA

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Učinkovita in cenejša država

Prejeto:

11-10-2011

Sig. z.:

0127

Pril.:

2. Šifra projekta:

V5-1040

Številka zadeve:

03113-42/2010

Vrednost:

6

3. Naslov projekta:

Slovinci in oblikovanje meja sodobne Evrope

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Slovinci in oblikovanje meja sodobne Evrope

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Slovenes and the Formation of Borders of Contemporary Europe

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

Slovenska diplomatska zgodovina, versajski sistem, pariška mirovna konferenca, mednarodni odnosi

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

Slovene diplomatic history, the Versailles System, Paris Peace Conference, International relations

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

-

6. Sofinancer/sofinancerji:

Ministrstvo za zunanje zadeve RS

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

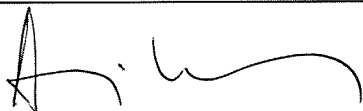
19632

Andrej Rahten

Datum: 5. 10. 2011

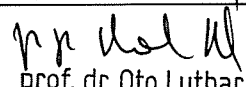
Podpis vodje projekta:

izr. prof. dr. Andrej Rahten

Podpis in žig izvajalca:

prof. dr. Oto Luthar

prof. dr. Oto Luthar
direktor ZRC SAZU
po pooblastilu
prof. dr. Rado Riha

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

-

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

-

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Pariška mirovna konferenca v letih 1919/20 ostaja priljubljena tema znanstvenih raziskav, čeprav smo od nje oddaljeni že več kot devet desetletij. Po zaslugi bestsellerjev Margaret Macmillan in Davida A. Andelmana se zdi celo, da je tema bolj aktualna kot kdajkoli prej. Pod uredništvom Alana Sharpa smo nedavno z zbirko *Makers of the Modern World* na knjižne police dobili podrobne študije o delovanju ključnih vodij delegacij na konferenci. Med drugim je v zbirki lani izšla monografija Dejana Djokića o delovanju Nikole Pašića in Anteja Trumbića, glavnih delegatov Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevine SHS). Standardni monografiji Iva J. Ledererja in Andreja Mitrovića, ki sta izšli že v šestdesetih letih 20. stoletja, sta tako z Djokićevo knjigo dobili dostojno naslednico. V omenjenih knjigah se avtorji sicer dotikajo tudi udeležbe slovenskih delegatov in izvedencev na konferenci, vendar slednji ostajajo večinoma v senci srbskih in hrvaških kolegov. Zgodovinopisje je v preteklosti sicer zaznavalo tudi diplomatske aktivnosti Slovencev pri ustvarjanju jugoslovanske države, vendar ne v obliki podrobnih biografskih raziskav. Tako še vedno nimamo nobenega življenjepisa Ivana Žolgerja, vrhunskega pravnika, edinega slovenskega ministra v habsburški monarhiji in vodilnega slovenskega člana jugoslovanske delegacije na pariški mirovni konferenci. Podobno velja tudi za Bogumila Vošnjaka, ki je po nekajletnem delovanju v Jugoslovanskem odboru protiavstrijskih emigrantov postal generalni sekretar delegacije, pa tudi za druge slovenske udeležence mednarodnega zborovanja, ki je postavilo v marsičem usodne temelje »versajskega sistema«. Med Slovenci, ki so odigrali eno ključnih vlog v diplomatskih preigravanjih v času pariške mirovne konference, pa bi si gotovo večjo pozornost zaslužil tudi Ivan Schwegel (Švegel), edini med slovenskimi eksperti v Parizu, ki se je lahko pohvalil z bogatimi izkušnjami iz avstro-ogrskega diplomatsko-konzularnega aparata. Večina razprav o slovenski vlogi na pariški mirovni konferenci ima še vedno značaj spominskih zapisov, na njih pa so doslej temeljile tudi redke znanstvene študije. Edina izjema je študija Uroša Lipuščka iz leta 2003 o politiki Združenih držav Amerike do slovenskih narodnopolitičnih zahtev pri oblikovanju versajskega sistema, ki temelji na bogatih ameriških arhivih.

V okviru Ciljnega raziskovalnega projekta so bile opravljene raziskave arhivov drugih velesil za obdobje 1918–1920, v ospredje pa je postavljena slovenska vloga v preurejanju meja Evrope na pariški mirovni konferenci. Pol stoletja po izidu standardne, vsebinsko bogate, vendar po obsegu žal bolj skromne študije Frana Erjavca o Slovencih na pariški mirovni konferenci, so dosedanje raziskave, večinoma utemeljene na memoarski literaturi, doživele še pomembno nadgradnjo v obliki sistematičnega arhivskega dela. Kot so opazili že hrvaški delegat Josip Smodlaka in drugi akterji konference, so Slovenci v Parizu resnično znotraj delegacije Kraljevine SHS uživali visoko stopnjo avtonomije in se odlikovali z dobro organizacijo dela. Kljub neizprosnim določilom Londonskega pakta, ki je leta 1915 dodelil Italiji v zameno za vstop v vojno na strani Antante pravico do priključitve zahodnega dela slovenskega narodnega ozemlja, Slovenci v Pariz niso prišli povsem demotivirani. Načelo samoodločbe, ki ga je v krogu velesil hrabro in entuziastično poskušal uveljaviti ameriški predsednik Thomas Woodrow Wilson, je tudi nanje delovalo ohrabrujoče. Slovenski eksperti so se z veliko vnemo vrgli na delo ter

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

neumorno sestavljali razne spomenice in risali zemljevide severnih in zahodnih meja nove države. Delovno atmosfero v slovenskem delu jugoslovanske delegacije je najbolj slikovito opisal že omenjeni Smodlaka, ki je ugotavljal, da so Slovenci imeli svojega zgodovinarja, geografa, kartografa, statistika, risarja, pisarniške uradnike in tipkarice, iz Ljubljane pa so pripeljali celo pisarniškega slugo: »V pisarnah, ki so bile vzor reda in snage, se je delalo po ves dan, dostikrat v pozne nočne ure. Nihče ni stal križem rok. Tipkanje strojev ni prenehalo od jutra do mraka. Na čelu tega popolnega aparata je stal pooblaščen delegat dr. Žolger, bivši minister cesarja Karla, prvi in zadnji južni Slovan, ki je v Avstriji postal minister. Ob dejstvu, da je bil vrsto let šef oddelka na Dunaju, si je uredil pisarno po dunajskem vzoru, tako da je zares izgledala kot oddelek avstrijskega ministrstva. ... Dejansko so zadeve znotraj delegacije delovale tako, kot da je Slovenija samostojna država pod protektoratom Jugoslavije.«

V raziskavi je prvič na enem mestu in na podlagi primarnih virov predstavljena politika »velikih pet« – ZDA, Francije, Velike Britanije, Italije in Japonske – do nastanka jugoslovanske države. Študije temeljijo na arhivskem gradivu iz Pariza, Londona, Washingtona, Rima, Tokia, Beograda in Ljubljane. Večina arhivskega gradiva je bila doslej v historiografiji še neznan, zato raziskava ne pomeni samo obogatitve slovenske in jugoslovanske diplomatske zgodovine, ampak bo v marsičem dopolnila dosedanje poznavanje politike velesil do Balkana v času nastajanja versajskega sistema. Ovrednoteni so v prvi vrsti francosko-jugoslovanski odnosi med obema vojnoma. Prav tako je na novo osvetljena politika ZDA do jugoslovanskega vprašanja med prvo svetovno vojno in neposredno po njej. Čeprav Italija med veliko peterico na pariški mirovni konferenci ni pristala toliko zaradi svoje realne moči, ampak bolj zaradi spretne medvojne diplomacije, je iz raziskave razvidno, da je morda od vseh članic prestižnega kluba odigrala v odnosu do južnoslovanske sosedice na drugi strani Jadranskega morja najbolj usodno vlogo. Prvič so opisani tudi pogledi britanske in japonske diplomacije na jadransko vprašanje. Poseben poudarek v sintezi slovenskih pričakovanj in odzivov na politiko velesil v Parizu pa seveda velja na slovenskih pogledih na Wilsonove zamisli. Kot se je v zaključni fazi konference v zahvalni besedi vodji delegacije Nikolu Pašiću izrazil drugi slovenski pooblaščen delegat Otokar Rybář, se ne sme pozabiti, da je »slovensko pleme prispevalo največjo žrtev« v diplomatskem boju nove države za meje.

Za generacijo ustvarjalcev jugoslovanske države je bila Avstro-Ogrska, iz katere so izšli, Slovencem tuja država. Kot je leta 1922 zapisal duhovnik, politik in pisatelj Fran Saleški Finžgar naj bi bili Slovenci dobili svojo šele z nastankom Kraljevine SHS: »Danes imamo svojo državo, prišla je kri h krvi, veja k drevesu, kamor spada. Ne pozabimo, da smo bili za svetovno diplomacijo mi šele tedaj rojeni, ko se je zapisalo prvič: SHS. Regeste zunanjega ministrstva na Dunaju svedočijo, da se ime Slovenec ni niti enkrat imenovalo v diplomatičnem svetu. Nas za ta svet ni bilo.« Paradoksalno so se po Smodlakinem pričevanju nad trodelnim imenom nove države navduševali tudi nekateri nekoč najbolj antisrbsko usmerjeni hrvaški politiki. Bolj kot romantično zvoneča »Jugoslavija« jih je zanimalo dejstvo, da je »hrvaško ime tedaj vstopilo v diplomatsko terminologijo«. Tudi če pustimo ob strani nesporazum, ko so pisci Versajske pogodbe v zadnji verziji ob zapisu imena nove države »Slovenijo« (Slovénie) pomotoma zamenjali za Slavonijo (Slavonie), se lahko strinjamo z ugotovitvijo, da je bil eden glavnih ciljev jugoslovanske delegacije – mednarodno priznanje – izpolnjen. Zaradi nasprotovanja Italije, ki je spretno iskala razne načine, kako že ob njenem rojstvu čimbolj ohromiti delovanje nove države, so se namreč prav glede statusa delegacije, ki je v Parizu sprva delovala v imenu »Kraljevine Srbije«,

med velesilami močno kresala mnenja. Dokler ni vse skupaj presekalo kdo drug kot Wilson. Manj uspešen je bil ameriški predsednik pri podpiranju jugoslovanskih zahtev glede meja bodoče države, kar so na svoji koži najbolj izkusili prav Slovenci. Kljub temu so slednji verjeli v njegovo avtoriteto skoraj brezmejno, eden najbolj kritičnih poznavalcev takratnega dogajanja Dušan Kermavner pa je njihovo vero strnil v naslednji ugotovitvi: »Prav gotovo ni nikjer drugje Wilsonovo geslo o samoodločbi narodov tako oslepilo sicer preudarne ljudi, kakor je to doseglo pri Slovencih leta 1918!« Rezultati CRP v celoti potrjujejo Kermavnerjevo tezo.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvom, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Neposreden rezultat CRP je knjiga "Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev", ki bo izšla do konca oktobra 2011: ISBN 978-961-254-305-1 (ZRC SAZU) in ISBN 978-961-92839-3-6 (CEP).

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Dolgoročno gledano pomeni CRP izjemno dobro izhodišče za nadaljnji razvoj slovenske diplomatske zgodovine, ki je sicer kot znanstvena subdisciplina mlada po nastanku, a je prav po zaslugi tega CRP dobila formalno potrditev v slovenski raziskovalni skupnosti na področju zgodovinopisja.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Novinarski krogi in strokovnjaki za diplomatsko zgodovino iz Srednje in Jugovzhodne Evrope, Francije ter ZDA.

3.7. Število diplomantov, magistrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

0

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

Institut za savremenu istoriju Beograd: k sodelovanju je bil pritegnjen dr. Stanislav Sretenović.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

Po uspešno zaključenem sodelovanju je bil nosilec CRP povabljen k sodelovanju pri prijavi mednarodnega projekta v Beogradu.

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektne skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Knjiga "Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev", ki bo izšla kot rezultat CRP, bo vsebovala tudi prevod v francoščino, s čimer bodo raziskovalni rezultati na voljo tudi širši strokovni javnosti v mednarodnem prostoru. Zaključna predstavitev CRP bo 1. 12. 2011 na ZRC SAZU in bo namenjena širši javnosti. V začetku leta 2012 pa so predvidene še predstavitve po posameznih regionalnih središčih in v tujini.

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani:<http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.